

Ks. Bernard BŁOŃSKI*

UNICI PODLASCY. ROZWÓJ KULTU BŁOGOSŁAWIONYCH¹

Treść: Wstęp, 1. Historia procesu beatyfikacyjnego, 2. Rozwój kultu Błogosławionych, 3. Rozwój sanktuarium pratulińskiego; 4. Publikacje; 5. Wystawy poświęcone Unitom Podlaskim 6. Filmy 7. Jubileusze beatyfikacji Męczenników z Pratulina, 7.1. 20-lecie beatyfikacji, 7.2. 25-lecie beatyfikacji; Zakończenie, Streszczenie; Summary: *The Uniates of Podlasie. Development of the cult of the Blessed*s, Bibliografia.

Słowa kluczowe: Męczennicy Podlascy, Unicy z Pratulina, Wincenty Lewoniuk, sanktuarium w Pratulinie, diecezja siedlecka, unicy, Martyrium

Keywords: Martyrs of Podlasie, Uniates of Podlasie, Wincenty Lewoniuk, sanctuary in Pratulin, diocese of Siedlce, uniates, Martyrium

Wstęp

Kapituła Kolegiacka Łukowska, erygowana 15 czerwca 1997 r., przeżywa w 2022 r. jubileusz 25-lecia istnienia. Członkowie Kapituły, zgromadzeni *ipsa die* w sanktuarium błogosławionych Męczenników Podlaskich w Pratulinie, świętują

* Autor, ksiądz diecezji siedleckiej (1983), mgr lic. teologii, absolwent Instytutu Historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Obecnie prepozyt Kapituły Kolegiackiej Łukowskiej i dyrektor Archiwum Diecezjalnego w Siedlcach (od 2007).

¹ Artykuł jest rozszerzeniem i aktualizacją publikacji: B. Błoński, *Męczennicy Podlascy. Pamięć i świadectwo*, w: J. Walkusz (red.), *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, t. 18, Lublin 2019, s. 85-100.

jubileusz w miejscu męczeństwa swoich Patronów. Jest to okazja do ponownego przypomnienia bohaterstwa błogosławionych Wincentego Lewoniuka i 12 Towarzyszy w obronie wiary i swego obrządku liturgicznego oraz trwania w jedności z papieżem. Są oni reprezentantami także wielu innych unitów na Podlasiu, którzy wykazali heroizm wiary i byli prześladowani przez carat i prawosławie, za obronę swojego obrządku liturgicznego i jedności z papieżem.

Celem niniejszego wystąpienia, podczas jubileuszowego świętowania Kapituły, jest ukazanie pamięci i świadectwa o Błogosławionych, jakie zachowuje diecezja siedlecka, rozwijając kult Męczenników z Pratulina. Historię ich męczeństwa i prześladowania znamy dość dobrze. Było to możliwe dzięki pamięci jaką zachowali sami unicy i ich potomkowie, a także wierni obrządku łacińskiego (rzymskokatolickiego) na Podlasiu oraz pozostawione ślady materialne, publikacje i zachowane źródła archiwalne².

1. Historia procesu beatyfikacyjnego

Pamięć i świadectwo stały się motywem do rozpoczęcia, już w okresie międzywojennym XX wieku, procesu beatyfikacyjnego Unitów z Pratulina. Podjęła go diecezja siedlecka czyli podlaska, jako duchowa spadkobierczyni dziedzictwa unickiego na Podlasiu. To w 1905 r. i w latach następnych prześladowani unicy z Podlasia przeszli do Kościoła rzymskokatolickiego.

Pierwszy biskup reaktywowanej w 1918 r. diecezji podlaskiej, Henryk Przeździecki (1918-1939) już w 1919 r. zarządził zbieranie świadectw o męczeństwie unitów, a formalnie w 1938 r. rozpoczął kanoniczny proces informacyjny i beatyfikacyjny na szczeblu diecezjalnym, powołując diecezjalny Trybunał Beatyfikacyjny, po wcześniejszym przygotowaniu materiałów na podstawie zebranych świadectw³.

Druga wojna światowa i czasy komunizmu spowolniły prace procesu beatyfikacyjnego w diecezji. Jednak kolejni biskupi Ignacy Świrski (1946-1968) i Jan

² P. J. K. Podlasiak [J. Pruszkowski], *Martyrologium czyli Męczeństwo Unii na Podlasiu*, cz. 1, Kraków 1905, cz. 2. Lublin 1917; Z. Młynarski, *Polska bibliografia do dziejów męczeństwa unitów na Podlasiu za lata 1874-1990*, „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” (dalej: WDP) 59 (1990), nr 4, s. 122-138; B. Błoński, *Bibliografia o Unitach Podlaskich za lata 1990-2016*, „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie” (dalej: WDS) 85 (2016), numer specjalny, s. 79-98; Archiwum Diecezjalne w Siedlcach (dalej: ADS), *Męczennicy Podlascy*, t. 1-3. (b. pag.).

³ H. Przeździecki, *Listy pasterskie i przemówienia 1918-1928*, Poznań 1928, s. 13-15, 22; tenże, *List pasterski wydany przy objęciu diecezji Podlaskiej*, (Warszawa, dn. 21.11.1918 r.), WDP 1(1918/1919), nr 1, s. 8-13;

Mazur(1968-1996) kontynuowali i wspierali prace i wielokrotnie w swoich Listach pasterskich oraz homiliach przywoływali pamięć o heroizmie wiary unitów⁴.

Ponownie w 1964 r. odtworzono Diecezjalny Trybunał Beatyfikacyjny i uzupełniono akta procesowe o kolejne zeznania świadków. W następnym roku akta procesowe przekazano do Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych. Natomiast Episkopat Polski zebrany na Konferencji Plenarnej 1 września 1965 r. przesłał do Rzymu List postulacyjny z prośbą o beatyfikację Unitów z Pratulina. Sprawa znalazła się w Kongregacji oczekując dalszego postępowania procesowego. Akta sprawy zostały wydane drukiem w 1971 r., ale trzeba było je uzupełnić o dalsze źródła archiwalne, kościelne i państwowe.

Zorganizowana przez bpa J. Mazura grupa historyków, pojęła od 1986 r. poszukiwania archiwalne, które okazały się owocne dla procesu. Dotarto do źródeł w archiwach: polskich, watykańskich, rosyjskich i francuskich. Tej grupie historyków przewodziła prof. Hanna Dylągowa z KUL, a wspierali ją: prof. Jerzy Skowronek (UW), dr Tadeusz Krawczak (UW), dr Urszula Głowacka-Maksymiuk, dyrektor Archiwum Państwowego w Siedlcach, ks. mgr lic. Bernard Błoński (Siedlce) oraz o. dr Gabriel Bartoszewski, kapucyn z Warszawy, mający doświadczenie w tych sprawach.

W diecezji siedleckiej rozwinięto akcję informacyjną, przybliżającą męczeństwo unitów oraz modlitwę o rychłą ich beatyfikację. Na szeroka skalę włączyły się media diecezjalne: Katolickie Radio Podlasie i katolicki prasa diecezjalna „Podlaskie Echo Katolickie”.

Zgodnie z wymogami procesowymi dokonano ekshumacji szczątków męczenników i złożono je w miejscowym kościele parafialnym (18.05.1990 r.). Pani H. Dylągowa przygotowała ostateczne opracowanie historyczne, które stało się podstawą złożonego w Kongregacji *Positio super martyrio*⁵. Postulatorem procesu w Rzymie został ks. dr Marian Babula, michalita, a w diecezji wicepostulatorem ks. prał. dr Franciszek Juchimiuk. To oni razem intensywnie pracowali przy ostatecznej redakcji akt procesowych, które zostały wydane drukiem w 1995 r. Komisja teologów i kolokwium kardynałów wydały pozytywną opinię o męczeństwie za jedność

⁴ I. Świrski, *List pasterski do duchowieństwa i wiernych diecezji siedleckiej czyli podlaskiej na dzień ingresu*, Siedlce, 4.07.1946 r., WDP 22 (1946), nr 4-9, s. 49-50; J. Mazur, *List z okazji Roku Świętego*, (Siedlce, 6.01.1974 r.), WDP 43 (1974), nr 6, s. 175-177.

⁵ *Beatificationis seu declarationis martyrii Servorum Dei Vincentii Lewoniuk et XII Sociorum in odium fidei, uti fertur, die 24 Januarii a. 1874 in pago Pratulini e diocesi siedlcensi interfectorum. Positio super Martyrio*, Roma 1995.

z Kościołem, Męczenników z Pratulina⁶.

Papież Jan Paweł II zatwierdził wyniki prac Kongregacji i polecił wydać stosowny dekret o ich męczeństwie, co uczyniła Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych 25 czerwca 1996 r.⁷ Uroczystego wyniesienia na ołtarze, Sług Bożych Wincentego Lewoniuka i 12 Towarzyszy, Męczenników z Pratulina, dokonał Jan Paweł II, w niedzielę 6 października 1996 r., podczas Mszy św. na placu św. Piotra w Rzymie⁸.

Należy podkreślić, że zasadniczy i finalny przebieg procesu beatyfikacyjnego w Kongregacji trwał za czasów bp J. Mazura. Biskup przeszedł na emeryturę z dniem 25 marca 1996 r., a jego następcą bp Jan Wiktor Nowak (1996-2002) podjął działania związane z bezpośrednim przygotowaniem do udziału diecezji w uroczystościach beatyfikacji. On także był inspiratorem wielu inicjatyw duszpasterskich i duchowych dla rozwoju kultu męczenników i on podniósł kościół parafialny w Pratulinie do rangi diecezjalnego sanktuarium Błogosławionych Męczenników Podlaskich⁹.

Kolejny biskup siedlecki Zbigniew Kiernikowski (2002-2014) kontynuował i wspierał rozwój sanktuarium błogosławionych Męczenników Podlaskich w Pratulinie. Pod jego przewodnictwem 6 października 2006 r. diecezja siedlecka obchodziła 10. rocznicę beatyfikacji, podczas diecezjalnej pielgrzymki do grobu św. Piotra na Watykanie¹⁰.

Natomiast 20-lecie beatyfikacji obchodziła diecezja pod przewodnictwem aktualnego biskupa siedleckiego Kazimierza Gurdy. Centralne obchody były zorganizowane w sanktuarium w Pratulinie, a towarzyszące im różne inicjatywy

⁶ H. Dylągowa, *Historia Procesu Beatyfikacyjnego Męczenników Podlaskich*, w: J. Skowronek, U. Maksymiuk (red.), *Martyrologia Unitów Podlaskich. Unicy Podlascy*, t. 5, Siedlce 1996, s. 341-354; J. Mazur, *Krótki opis bliższych przygotowań procesu beatyfikacji Sług Bożych Męczenników Pratulinińskich*, WDS 68 (1999), nr 1, s. 42-48.

⁷ Zob. Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych. *Dekret o męczeństwie*, WDS 65 (1996), numer specjalny, s. 7-12.

⁸ *Formuła beatyfikacyjna wygłoszona przez Ojca Świętego*, WDS 65 (1996), numer specjalny, s. 25; ADS, Bulla beatyfikacyjna z 6.10.1996 r.; por. tekst w tłumaczeniu na język polski w: R. Wiszniewski (red.), *Dwudziestolecie beatyfikacji Męczenników z Pratulina*, Siedlce 2016, s. 32-33.

⁹ *Beatyfikacja Męczenników Podlaskich*, WDS 65 (1996), numer specjalny, s. 20-24; B. Błoński, R. Dmowski, *Biskupi – rządcy diecezji*, w: B. Błoński, R. Dmowski, D. Wereda (red.), *Diecezja Siedlecka 1818-2018. Studia i materiały z dziejów*, Siedlce 2018, s. 75-76; M. Majek, B. Błoński, *Sanktuaria diecezji siedleckiej*, w: B. Błoński, R. Dmowski, D. Wereda (red.), *Diecezja Siedlecka 1818-2018*, s. 331.

¹⁰ Z. Kiernikowski, *Bóg jest z tym, kto potrzebuje zbawienia, Homilia Biskupa Siedleckiego wygłoszona w 10. rocznicę beatyfikacji Wincentego Lewoniuka i XII Towarzyszy, Męczenników Podlaskich, Bazylika św. Piotra w Rzymie, 6 X 2006 r.*, „Podlaskie Echo Katolickie” 41 (2006), s. 6.

duszpasterskie i popularno-naukowe odbyły się w kilku miejscach diecezji związanych z Unitami Podlaskimi¹¹. Również tenże biskup siedlecki, ogłosił w diecezji świętowanie roku jubileuszowego 25-lecia beatyfikacji Błogosławionych¹².

2. Rozwój kultu Błogosławionych

Troska diecezji o rozwój kultu Błogosławionych wyrażała się na różnych płaszczyznach, a szczególnie poprzez wspieranie materialne sanktuarium pratułińskiego i jego wymiaru duchowego. Te najistotniejsze owoce duszpasterskie i duchowe znaki pamięci, można wymienić w porządku chronologicznym.

2.1. Duszpasterskie owoce beatyfikacji

Drużyny harcerskie im. Męczenników Podlaskich

W ramach pracy duszpasterskiej i wychowawczej wśród młodzieży, jeszcze w trakcie procesu beatyfikacyjnego, zaczęto przybliżać i szerzyć heroiczną postawę Unitów Podlaskich w obronie wiary. Już w 1984 r. pierwsza drużyna harcerska w Garwolinie przyjęła ich imię, a w następnych latach powstały kolejne w Międzyrzeczu Podlaskim i Białej Podlaskiej. Ich założycielem i duszpasterzem oraz kapelanem był ks. kan. Marian Daniluk¹³. Ten unicki etos zachowują harcerze nadal pod opieką kolejnych kapelanów.

Stowarzyszenie „Martyrium” i Fundacja „Arka”

Z inicjatywy grupy kapłanów, na czele z ks. kan. Józefem Szajdą i ks. inf. Kazimierzem Korszniewiczem, powstało i zostało zatwierdzone, dekretem bpa J. Mazura z 28 sierpnia 1991 r., Stowarzyszenie Pamięci Unitów Podlaskich „Martyrium”. Głównym celem statutowym Stowarzyszenia było wtedy, wspieranie procesu beatyfikacyjnego, a obecnie jest szerzenie kultu Męczenników z Pratulina. W celu materialnego wspierania działalność Stowarzyszenia została w 1993 r. powołana Fundacja Pamięci Unitów Podlaskich „Arka”¹⁴. Ks. J. Szajda, jako pierwszy

¹¹ ADS, Dekrety i rozporządzenia biskupa Kazimierza Gurdy, t. 1 (b. pag.), *List pasterski Biskupa Siedleckiego Kazimierza Gurdy z okazji 20 rocznicy beatyfikacji Męczenników z Pratulina*, Siedlce, 24.08.2016 r.

¹² *List pasterski biskupa siedleckiego Kazimierza Gurdy na Rok Świętego Józefa i rozpoczęcie przygotowań do jubileuszu beatyfikacji Unitów Pratułińskich*, WDS 90 (2021), nr 1-2, s. 60-64.

¹³ R. Wiszniewski (red.), *Dwudziestolecie beatyfikacji*, s. 25.

¹⁴ *Statut Stowarzyszenia Pamięci Unitów Podlaskich „Martyrium”*, WDS 83 (2014), nr 4, s. 150-157; *Statut Stowarzyszenia Pamięci Unitów Podlaskich „Arka”*, WDS 83 (2014), nr 4, s. 158-163.

i długoletni prezes Stowarzyszenia w latach 1991-2008 był *spiritus movens*, różnych działań duszpasterskich i modlitewnych wspierających proces.

Dni Świadectwa Wiary

Od 1992 r. w Pratulinie, odbywały się cykliczne spotkania modlitewno-formacyjne. Ich inicjatorem był ks. J. Szajda. W diecezji organizowano sympozja i odczyty poświęcone Unitom, rozpoczęto działalność wydawniczą, planowano zagospodarowanie miejsca męczeństwa w Pratulinie z powstaniem sanktuarium. W uznaniu zasług ks. J. Szajdy (zmarł 4.12.2008 r.) dla popularyzacji sprawy Męczenników z Pratulina, umieszczono w kościele parafialnym w Pratulinie, tablicę jego pamięci. Stowarzyszenie i Fundacja skutecznie wspierają finansowo sanktuarium w Pratulinie¹⁵.

Piesze Pielgrzymki Podlaskie na Janą Górę

Odbywają się w pierwszej połowie sierpnia. Dotychczas trzy pielgrzymki były poświęcone pamięci męczeństwa Unitów Podlaskich. Pierwszą była 12. PPP w 1992 r., która odbyła się pod hasłem: „*Bądźcie Moimi świadkami*”, jako modlitwa diecezji siedleckiej o rychłą beatyfikację Męczenników z Pratulina. Rozważania pielgrzymkowe były oparte na tekstach historycznych dotyczących męczeństwa Unitów na Podlasiu. Natomiast 17. PPP w 1997 r. była poświęcona modlitewnemu dziękczynieniu za beatyfikację błogosławionych Męczenników z Pratulina. Hasłem pielgrzymki były słowa: „*Wierzę w Jezusa Chrystusa*”¹⁶. W roku jubileuszu 25-lecia ich beatyfikacji, kolejna 42. PPP w 2021 r. była poświęcona Męczennikom Podlaskim. Odbyła się pod hasłem: „*Z wiarą i męstwem*”, a rozważania pielgrzymkowe były poświęcone przybliżeniu świadectwa wiary Błogosławionych¹⁷.

Misje jubileuszowe

Zainicjowane zostały przez bpa J. W. Nowaka, jako duchowe przygotowanie każdej parafii do przeżywania Jubileuszu Roku 2000. Misje były realizowane pod hasłem: „*Z wiarą ojców w trzecie tysiąclecie*”. Rozpoczęły się w 1997 r. i

¹⁵ Komunikat z okazji diecezjalnego Dnia Świadectwa Wiary w Pratulinie i modlitwy o beatyfikację Męczenników Podlaskich, (Siedlce, 26.05.1992 r.), WDS 61 (1992), nr 9, s. 266-268.

¹⁶ J. W. Nowak, *List pasterski biskupa siedleckiego z Rzymu na rozpoczęcie Pieszej Podlaskiej Pielgrzymki na Janą Górę*, (Rzym, 1.08.1997 r.), WDS 66 (1997), nr 7-8, s. 298-301.

¹⁷ Komunikat biskupa siedleckiego Kazimierza Gurdy zachęcający do włączenia się w 41. Pieszą Pielgrzymkę Podlaską na Janą Górę, WDS 90 (2021), nr 7-8, s. 463-464; JS, AWAW, LI, *Pielgrzymowanie to droga serca*, „Echo Katolickie” 31 (2021), s. 8-9.

były prowadzone przez misjonarzy-kapłanów, w większości z diecezji siedleckiej i zakonników w niej pracujących. Centralnym dniem misji było nawiedzenie relikwii Błogosławionych, Krzyża Pratulińskiego i kopii obrazu Matki Bożej Leśniańskiej. Zawsze tego dnia był obecny biskup ordynariusz lub biskup pomocniczy¹⁸. Te jubileuszowe misje ewangelizacyjne były duchowym przygotowaniem wiernych diecezji do wejścia w trzecie tysiąclecie chrześcijaństwa. Bp J. W. Nowak wydawał Listy pasterskie i wygłosił wiele homilii podczas nawiedzenia świętych znaków w parafiach, a treść homilii została opublikowana w osobnej publikacji¹⁹.

„Monumentum Martyrum”

To inscenizacja teatralna, ukazująca męczeństwo unitów. Przygotowana została i była wystawiana kilkanaście razy w 1997 r. przez alumnów Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Siedleckiej. Cieszyła się ogromnym powodzeniem i była życzliwie przyjęta przez widzów. Było to znaczące wydarzenie ewangelizacyjne i przybliżające heroizm wiary Błogosławionych²⁰.

Kapituła Kolegiacka Łukowska przy kościele Przemienienia Pańskiego w Łukowie

Erygowana została przez bpa J. W. Nowaka dekretem z 15 czerwca 1997 r., podczas Diecezjalnego Dziękczynienia za beatyfikację. Patronami Kapituły zostali błogosławieni Męczennicy Podlascy. Statutowym celem Kapituły jest szerzenie kultu błogosławionych Męczenników Podlaskich, tak w diecezji siedleckiej, jak i poza diecezją²¹.

¹⁸ J. W. Nowak, *Homilia Biskupa Ordynariusza*, (Siedlce-Katedra, 23.01.1997 r.), WDS 66 (1997), nr 1, s. 11-16; tenże, *W Świętym Kościele Siedleckim*, cz. 1, Siedlce 1997, s. 36-43; tenże, *Świadkowie wiary Świętego Kościoła Siedleckiego*, Siedlce 2000, s. 77-92; tenże, *List pasterski na Wielki Post. Misje Ewangelizacyjne i Peregrynację relikwii Męczenników i Krzyża Pratulińskiego*, (Siedlce, 16.02.1997 r.), WDS 66 (1997), nr 2, s. 46-51; *W Świętym Kościele Siedleckim*, cz. 1, s. 232-239; *Kapłani powołani przez Biskupa Siedleckiego do głoszenia misji w diecezji siedleckiej*, WDS 66 (1997), nr 2, s. 70-71; R. Wiszniewski, *Dwudziestolecie beatyfikacji*, s. 44-48.

¹⁹ J. W. Nowak, *Świadkowie Wiary Świętego Kościoła Siedleckiego. Zbiór homilii, listów i przemówień wygłoszonych z okazji beatyfikacji Męczenników Podlaskich i Jubileuszowych Misji Ewangelizacyjnych w Diecezji Siedleckiej (1996-1999)*, Siedlce 2000, s. 11-322.

²⁰ R. Wiszniewski (red.), *Dwudziestolecie beatyfikacji*, s. 38-42.

²¹ *Dekret z 15.06.1997 r.*, WDS 66 (1997), nr 6, s. 234-235; zob. *Statut Kapituły Kolegiackiej Łukowskiej*, w: B. Błoński, K. Burczak (red.), *Kapituła Kolegiacka Łukowska. 15 lat istnienia*, Łuków 2012, s. 38; zob. B. Błoński, K. Burczak (red.), *Kapituła Kolegiacka Łukowska. 25 lat w służbie Kościoła*, Łuków 2022.

Kościoły i kaplice pw. Błogosławionych Męczenników z Pratulina

Aktualnie w Siedlcach istnieje parafia pw. Błogosławionych Męczenników Podlaskich, erygowana dekretem biskupa siedleckiego z 28 października 2009 r. Natomiast parafia pw. św. Anny w Radzynie Podlaskim erygowana 16 kwietnia 1994 r. ma jako drugich patronów błogosławionych Męczenników Podlaskich. W tym kościele parafialnym został umieszczony obraz Męczenników z Pratulina, który był eksponowany podczas beatyfikacji w Rzymie. To jest cenna pamiątka i godna zachowania²². W 2020 r. obraz został przeniesiony do Pratulina i umieszczony na miejscu męczeństwa w Martyrium Pratulinińskim.

Relikwie, obrazy, pomniki i tablice Błogosławionych w parafiach

Dotychczas relikwie Błogosławionych przekazane zostały do ponad 100 parafii i kaplic w diecezji siedleckiej oraz innych diecezji w Polsce i poza granicami kraju²³. W katedrze siedleckiej ich relikwie zostały umieszczone w nowym, marmurowym ołtarzu posoborowym. Również w kilkunastu nowo wybudowanych kościołach w diecezji umieszczono relikwie w ołtarzu głównym. W sanktuarium w Pratulinie, miejscu męczeństwa, ich doczesne szczątki ekshumowane w 1990 r. pierwotnie zostały umieszczone w bocznej nawie kościoła, a 4 października 2015 r. złożono je w nowym relikwiarzu i umieszczono w nowym, marmurowym ołtarzu posoborowym²⁴.

Obrazy Błogosławionych znajdują się w większości kościołów parafialnych w diecezji, a szczególnie w parafiach pounickich, które po 1919 r. zostały rekuncyliowane i na prośbę byłych unitów wprowadzono w nich obrządek rzymskokatolicki. Wiele obrazów, to kopie pierwowzoru z 1874 r., namalowanego przez Walerego Eliasza-Radzikowskiego i wystawionego w Krakowie²⁵. Także znaczna część obrazów jest autorstwa podlaskiego malarza Edwarda Jarmosiewicza lub innych współczesnych malarzy. Również poza diecezją siedlecką znajdują się w kościołach obrazy przedstawiające męczeństwo Unitów Podlaskich²⁶.

²² R. Wiszniewski (red.), *Dwudziestolecie beatyfikacji*, s. 69-71.

²³ Tamże, s. 51-53.

²⁴ Tamże, s. 89.

²⁵ E. Tonik, „Męczennicy Podlascy” Walerego Eliasza-Radzikowskiego. *Historia-krytyka-recepcja*, „Biuletyn Historii Sztuki” 52 (1990), nr 3-4, s. 319-329.

²⁶ R. Wiszniewski, *Dwudziestolecie beatyfikacji*, s. 72-77.

Męczenników upamiętniono pomnikiem np. przy kościele parafialnym Ducha Świętego w Siedlcach i przy Zespole Szkół w Wohyniu. Tablice pamięci męczeństwa Unitów Podlaskich znajdują się w wielu parafiach w diecezji. Najczęściej są to parafie punickie, których wierni, jak potomkowie unitów, zachowali pamięć o swoich przodkach²⁷.

Diecezjalna Rodzina Szkół im. Unitów Podlaskich

Utworzona została przez biskupa siedleckiego Z. Kiernikowskiego dekretem z 22 maja 2013 r. Rodzinę stanowiło 7 szkół: Szkoły Podstawowe w Olszance i Hrudzie; gimnazja w Drelowie, Olszance, Łomazach i Wohyniu oraz Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Międzyrzeczu Podlaskim. Od 2019 r., kiedy zlikwidowano szkoły gimnazjalne, aktualnie do Diecezjalnej Rodziny Szkół należą Szkoły Podstawowe w Olszance, Hrudzie, Drelowie i Wohyniu oraz Zespół Szkół Technicznych w Międzyrzeczu Podl. Rodzina posiada swój Regulamin zatwierdzony 14 kwietnia 2014 r. przez biskupa siedleckiego. Głównym celem działalności Rodziny jest: utrwalanie i szerzenie pamięci o błogosławionych Męczennikach Podlaskich, a także kształtowanie postaw i charakterów zarówno dzieci i młodzieży, a także nauczycieli, wychowawców i rodziców, zgodnie z dziedzictwem wiary unitów. Corocznie organizowane są spotkania Rodziny Szkół, podczas świętowania uroczystości patronalnej danej szkoły, z udziałem delegacji każdej ze szkół należącej do tej wspólnoty²⁸. 14 czerwca 2022 r. podczas takiego spotkania w Wohyniu, przedstawiciele władz Stowarzyszenia „Martyrium”, wręczyli dyrektorom wszystkim szkół należących do Rodziny, okolicznościowe dyplomy uznania Biskupa Siedleckiego, za dotychczasową pracę z dziećmi i młodzieżą w zakresie propagowania wiedzy i utrwalania pamięci o Unitach Podlaskich.

Bractwo Strażnicy Kościoła

Zostało erygowane dekretem biskupa siedleckiego 12 listopada 2020 r. jako publiczne stowarzyszenie o charakterze modlitewno-apostolskim na terenie diecezji siedleckiej. Posiada swój Statut i władze organizacyjne. Należą do niego mężczyźni. Celem bractwa jest dążenie do uświęcenia członków przez naśladowanie

²⁷ Por. Z. Młynarski, *Tablice ku czci unitów na Podlasiu umieszczone w latach 1981-1990*, WDP 59 (1990), nr 4, s. 139-143.

²⁸ Z. Kiernikowski, *Dekret powołujący Diecezjalną Rodzinę Szkół im. Unitów Podlaskich*, WDS 82 (2013), nr 5, s. 316; *Regulamin Diecezjalnej Rodziny Szkół im. Unitów Podlaskich*, WDS 83 (2014), nr 4, s. 164-167; R. Wiszniewski (red.), *Dwudziestolecie beatyfikacji*, s. 78-83.

błogosławionych Męczenników z Pratulina i szerzenie kultu Błogosławionych oraz troska o sanktuarium w Pratulinie. Podczas Diecezjalnej Pielgrzymki Mężczyzn do Pratulina jej członkowie składają ślubowanie i podejmują Statutowe posłanie²⁹.

2. 2. Duchowy wymiar beatyfikacji

Ten wymiar trudny jest do całościowego określenia, ale o doznanych łaskach za wstawiennictwem Błogosławionych Męczenników z Pratulina, świadczą wpisy w kilkutomowej księdze łask, jaka istnieje w sanktuarium pratułińskim. Wpisy w niej są dowodem wielkiej wiary i wdzięczności wielu osób za otrzymane łaski za przyczyną Błogosławionych³⁰. Pratulim był i jest miejscem modlitwy. W sanktuarium odbywały się lub trwają następujące spotkania modlitewne:

- Nowenna do błogosławionych Wincentego Lewoniuka i 12 Towarzyszy, Męczenników z Pratulina, przed liturgicznym ich wspomnieniem 23 stycznia;

- Uroczystość w liturgiczne wspomnienie błogosławionych Męczenników z Pratulina (23 stycznia);

- Diecezjalna Pielgrzymka Akcji Katolickiej (styczeń);

- Pielgrzymka dzieci pierwszokomunijnych (maj/czerwiec);

- Doroczne spotkania Samorządowców i rocznicę powstania Katolickiego Radia Podlasie (czerwiec);

- Pielgrzymka młodzieży przygotowującej się do przyjęcia sakramentu bierzmowania oraz po przyjęciu tego sakramentu (czerwiec-wrzesień);

- Jerycho Młodych – doroczny zjazd i świadectwo wiary młodzieży w Pratulinie (czerwiec);

- Diecezjalna Pielgrzymka Mężczyzn do Pratulina (pierwsza niedziela października, od 2011 r.);

- Diecezjalna Pielgrzymka Kobiet do Pratulina, (w maju, od 2016 r.);

- Pratułińska Szkoła Wiary i dzień formacyjny spotkań Bractwa „Strażnicy Kościoła” (każdy 23. dzień miesiąca)³¹.

²⁹ Dekret erygujący Bractwo Strażnicy Kościoła, WDS 89 (2020), nr 11-12, s. 912; Statut Bractwa Strażnicy Kościoła, tamże, s. 913-916.

³⁰ R. Wiszniewski (red.), *Dwudziestolecie beatyfikacji*, s. 90-92.

³¹ R. Wiszniewski (red.), *Dwudziestolecie beatyfikacji*, s. 19-25; 84-90; M. Majek, B. Błoński, *Sanktuaria diecezji siedleckiej*, s. 329-332.

3. Rozwój sanktuarium pratulińskiego

Bezpośrednio nad rozwojem duszpasterskim, duchowym i materialnym sanktuarium pratulińskiego czuwali ówczesni jego kustoszowie: ks. kan. Andrzej Filipuk, ks. kan. Henryk Jakubowicz, ks. kan. Marek Kot i ks. kan. Jacek Guz, aktualny kustosz. Wymienić należy w porządku chronologicznym najistotniejsze działania związane z rozwojem sanktuarium³²:

- Ekshumacja szczątków Męczenników z miejsca pierwotnego pochówku i umieszczenie ich w wielkim relikwiarzu w kościele parafialnym (18.05.1992 r.);

- Stowarzyszenie „Martyrium” sukcesywnie nabywało ziemię wokół kościoła w Pratulinie, z myślą zagospodarowania terenu w przyszłości, jako miejsca kultu Błogosławionych;

- Dni Świadczenia Wiary, jako spotkania modlitewne w intencji beatyfikacji. Organizowane od 1992 r. przez Stowarzyszenie „Martyrium” i proboszcza parafii;

- Spotkanie Konferencji Episkopatu Polski i Msza św. 11 czerwca 1996 r. w Pratulinie z racji Jubileuszu 400-lecia Unii Brzeskiej;

- Podniesienie kościoła parafialnego pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Pratulinie do rangi sanktuarium diecezjalnego błogosławionych Męczenników z Pratulina;

- Przeniesienie ołtarza papieskiego z Siedlec (1999 r.), jednak po zmianie koncepcji zagospodarowania terenu sanktuarium, ołtarz rozebrano;

- Budowa infrastruktury dla pielgrzymów ze sklepem z pamiątkami, herbaciarnią i sanitariatami;

- Budowa stacji Drogi Krzyżowej (w latach 2004-2005) z okazałymi kaplicami, rozpoczynająca się od miejsca męczeństwa i ciągnąca się do miejsca pochówku męczenników w 1874 r.;

- Przeniesienie drewnianego kościoła ze Stanina i postawienie go na miejscu męczeństwa, gdzie stał kościół unicki. Restauracja kościoła trwała w latach 2009-2012. Ten kościół nazwano „Martyrium pratulińskie”, a w nim zostały częściowo odsłonięte zachowane fundamenty z kościoła unickiego, miejsca męczeństwa. Tym pracom przewodził i je nadzorował razem z konserwatorem, ks. kan. Robert Mirończuk, dyrektor Muzeum Diecezjalnego w Siedlcach;

³² R. Wiszniewski (red.), *Dwudziestolecie beatyfikacji*, s. 84-90.

- Dróżki Męczenników Podlaskich (Dróżki Pratulińskie). W 2012 r. wokół - Martyrium partulińskiego, zostało ustawionych 13 figur drewnianych w kapliczkach, z wyobrażeniem poszczególnych Błogosławionych. Fundatorami było kilkanaście pounickich parafii z diecezji. Można przejść wokół sanktuarium w modlitewnym nastoju i rozważać postacie Błogosławionych;

- Zbiornik retencyjny, wybudowany został w 2012 r. przy drewnianym kościele w celu uchronienia terenu przed wylewami rzeki Bug i zagospodarowanie placu wokół sanktuarium. Sprawami pozyskania środków zewnętrznych zajmowali się ks. kan. Piotr Wojdat i kustosz sanktuarium ks. kan. Marek Kot;

- Ołtarz polowy został pobudowany w 2014 r. staraniem Stowarzyszenia „Martyrium” i ówczesnego kustosza sanktuarium, a Fundacja „Arka” sfinansowała jego budowę. Ołtarz służy do celebracji liturgicznych podczas modlitewnych spotkań wiernych w Pratulinie;

- Relikwie Błogosławionych umieszczenie w nowym relikwiarzu w podstawie mensy nowego ołtarza posoborowego w kościele parafialnym w Pratulinie (4.10.2015 r.). Projekt zrealizowała parafia pratulińska;

- Dom Pielgrzyma w Pratulinie. Plac pod budowę poświęcił biskup siedlecki 6 czerwca 2016 r. i on wmurował kamień węgielny 23 stycznia 2018 r. Formalnym inwestorem budowy była Caritas Diecezji Siedleckiej. Dom Pielgrzyma im. Jana i Dory Fedoruk został poświęcony i otwarty 23 stycznia 2019 r. Jest on miejscem spotkań modlitewnych, rekolekcyjnych i formacyjnych dla kapłanów i wiernych z diecezji siedleckiej i pielgrzymów z poza diecezji.

- Pomnik pamięci Konrada Greczuka (1845-1901), postawiony przed sanktuarium, a poświęcony został 22 maja 2018 r. Był to unita z parafii Pratulin, który na polecenie ks. Józefa Pruszkowskiego zbierał informacje o prześladowaniu Unitów na Podlasiu³³.

4. Publikacje

Dopiero po przełomie systemowym w Polsce 1989 r. i wejściu procesu beatyfikacyjnego w jego końcową fazę, a szczególnie po wyniesieniu na ołtarze Błogosławionych Unitów Podlaskich, zaczęły powstawać nowe opracowania książkowe, artykuły naukowe i popularno-naukowe, artykuły prasowe

³³ *Martyrologium czyli męczeństwo Unii Ś-tej na Podlasiu. Z autentycznych źródeł zebrał i napisał (P.I.K. Podlasiak) Ks. Józef Pruszkowski. Część pierwsza 1864-1882, Wydanie drugie przejrane i powiększone, Lublin 1921, s. 104-107; por. J. Pruszkowski, *Martyrologium czyli Męczeństwo Unii Św. na Podlasiu*, cz. 1, Woodbridge, N. J. 1983, s. 65-67.*

i modlitewniki poświęcone kultowi Błogosławionych. Ówczesną bibliografię o Unitach za lata 1874-1990 zebrał i opublikował ks. Zdzisław Młynarski³⁴.

Kontynuacją wspomnianej publikacji jest zebrana bibliografia obejmująca lata 1990-2016. Zawiera ona tylko najważniejsze, polskojęzyczne publikacje, dotyczące Unii i Unitów Podlaskich oraz osób, miejsc i wydarzeń bezpośrednio związanych z unitami³⁵.

Dotychczas w prasie lokalnej, ukazującej się na terenie diecezji siedleckiej, wielokrotnie były publikowane artykuły popularnonaukowe i informacyjne o Unitach Podlaskich, autorstwa kapłanów i świeckich. Przez wiele lat, dr Józef Geresz, historyk i regionalista, publikował w „Echu Katolickim” serię historyczną: *Z dziejów Podlasia*, i tam zamieszczał artykuły poświęcone znaczącym postaciom, miejscom i szczegółowym wydarzeniom z dziejów Unii na Podlasiu.

Również miesięcznik „Nasza ARKA” nr 1/2014 poświęcony był w całości błogosławionym Męczennikom Podlaskim. Stowarzyszenie „Martyrium” dostarczyło teksty i fotografie do publikacji. Miesięcznik został rozprowadzany w parafiach diecezji.

W roku jubileuszu 200-lecia Diecezji Siedleckiej, Stowarzyszenie „Martyrium” sponsorowało wydanie w 2018 r. scenariuszy sztuk teatralnych wystawianych w latach 2003-2018 przez uczniów Gimnazjum i Szkoły Podstawowej w Drelowie. Autorami scenariuszy byli ówczesny proboszcz parafii Drelów ks. Roman Wiszniewski i Ewa Strok, wieloletnia nauczycielka w Drelowie, wspierali ich w reżyserii małżeństwo Bożena i Jacek Dragunowie³⁶.

W 2021 r. wznowiono wydanie monumentalnego dzieła historycznego o prześladowaniu unitów na przełomie XIX i XX wieku, autorstwa ks. Józefa Pruszkowskiego *Martyrologium czyli męczeństwo Unii na Podlasiu*, cz. 1-2. Sponsorami tego wydania były wszystkie Kapituły w diecezji. Wydano także wersję audio tej publikacji dla cz. 1, w wersji audiobook, przygotowaną przez profesorów i kleryków Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Siedleckiej³⁷.

³⁴ Z. Młynarski, *Polska bibliografia do dziejów męczeństwa unitów na Podlasiu za lata 1874-1990*, WDP 59 (1990) nr 4, s. 122-138. Wymienia ona 238 pozycji.

³⁵ B. Błoński, *Bibliografia o Unitach Podlaskich za lata 1990-2015*, w: R. Wiszniewski (red.), *Dwudziestolecie beatyfikacji*, s. 55-68; tenże, *Bibliografia o Unitach Podlaskich za lata 1990-2016*, WDS 85 (2016), numer specjalny, s. 79-98.

³⁶ E. Strok, R. Wiszniewski, D. Nieścioruk, T. Kondraciuk (red.), *Powtarzaj dzieciom swoim. Scenariusze spektakli poświęconych Unitom Podlaskiem – patronom Gimnazjum nr 1 w Drelowie*, Drelów 2018; E. Strok, *W imię wiary naszych ojców*, Drelów 2022.

³⁷ P. J. K. Podlasiak [J. Pruszkowski], *Martyrologium czyli Męczeństwo Unii na Podlasiu*, cz.

Również staraniem Stowarzyszenia „Martyrium” wydano w 2021 r. publikację *Józef Koniuszewski. Wspomnienie z czasów prześladowania Unitów na Podlasiu*. Jej pierwsze wydanie miała miejsce w 1878 r. w Chicago w USA, a autorem publikacji był Józef Barwiński, ukrywający się pod pseudonimem „Nadbużanin”. Jest to opowieść o prześladowaniu unickiej rodziny Józefa Koniuszewskiego z miejscowości Kłoda Mała, która w grudniu 1874 doprowadzona do desperacji dokonała samospalenia³⁸.

5. Wystawy poświęcone Unitom Podlaskim

Po raz pierwszy wystawę poświęconą Unitom Podlaskim zorganizowano w Archiwum Państwowym w Siedlcach w dniach 5-30 czerwca 1999 r. Zbiegła się ona z wizyta apostolską Jana Pawła II w Siedlcach 10 czerwca tr. Celem wystawy zatytułowanej: „*Semper Fideles - Unici Podlascy*” było zaprezentowanie, zachowanych pamiątek i materiałów archiwalnych z przełomu XIX i XX wieku, dotyczących Unitów Podlaskich, których reprezentantami są błogosławieni Wincenty Lewoniuk i 12 Towarzyszy, Męczennicy z Pratulina.

Organizatorem było Archiwum Państwowe w Siedlcach z jego dyrektorem dr Urszulą Głowacką-Maksymiuk i jej zastępcą dr Grzegorzem Welikiem, przy znacznym wsparciu Stowarzyszenia „Martyrium” i jego prezesa ks. J. Szajdy. Wystawa była pierwszym wspólnym przedsięwzięciem kościelno-państwowym na terenie diecezji siedleckiej dotyczącym ukazania heroicznej postawy Unitów Podlaskich (*semper fideles - zawsze wiernych*).

Po raz drugi Archiwum Państwowe w Siedlcach zorganizowało wystawę poświęconą Unitom Podlaskim pt.: „*Od likwidacji Unii do ukazu tolerancyjnego. 30 lat oporu Unitów Podlaskich 1875-1905*”. Jej otwarcie miało miejsce 26 listopada 2015 r. w auli archiwum. Autorem merytorycznym całości wystawy był mecenas Bogusław Niemirka, Podlasiak rodem i aktywny regionalista. Zebrał on wiele interesujących archiwaliów ukazujących opór unitów i ludzi którzy im pomagali przetrwać w ciężkim okresie prześladowania, tak na Podlasiu, jak i na zesłaniu na Syberii. Od wiosny 2016 r. wystawa była prezentowana w gmachu Urzędu Miasta w Białej Podlaskiej, a następnie we wszystkich szkołach należących do Diecezjalnej Rodziny Szkół im. Unitów Podlaskich oraz w innych szkołach na terenie diecezji.

1-2. Wydanie jubileuszowe w 25. rocznicę beatyfikacji Błogosławionych Męczenników Podlaskich, Siedlce 2021.

³⁸ [J. Barwiński], *Józef Koniuszewski. Wspomnienie z czasów prześladowania Unitów na Podlasiu. Napisał Nadbużanin*. Siedlce 2021.

Docelowo ekspozycja na stałe znajduje się w Sanktuarium Pratulimskim.

Kolejną wystawę zatytułowaną „*Wierni wierze*” i poświęconą unitom, przygotowało Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej pod kierunkiem jego dyrektora Małgorzaty Nikolskiej i Mirosława Barczyńskiego, starszego kustosa. Jej uroczyste otwarcie miało miejsce 15 lipca 2016 r., a patronat honorowy objęli: biskup siedlecki Kazimierz Gurda i prezydent miasta Biała Podlaska Dariusz Stefaniuk. Zgromadzono wiele eksponatów z kilku parafii łacińskich i pounickich diecezji siedleckiej, Muzeum Diecezjalnego w Siedlcach, Muzeum Ziemi Chełmskiej i archiwów z terenów wschodniej Polski.

Wystawa została przygotowana dla uczczenia 20. rocznicy beatyfikacji Unitów Podlaskich, a także jako prezentacja diecezji siedleckiej z jej historią i duchowym dziedzictwem, dla zgromadzonej młodzieży w naszej diecezji, przybyłej na Światowe Dni Młodzieży 2016 r. w Krakowie. Ekspozycja zakończyła się sesją popularnonaukową pt.: „*Wierność pamięci o Męczennikach Unickich z Pratulina*”, która odbyła się 8 listopada 2016 r. w gmachu Urzędu Miasta Biała Podlaska³⁹.

6. Filmy

Dotychczas zrealizowano kilka filmów ukazujących historię i męczeństwo Unitów Podlaskich, a w tym szczególnie wydarzenia w Drelowie i Pratulinie.

1. *Męczennicy Podlascy*, TVP Lublin 2009. Film zrealizowany został przez ośrodek regionalny telewizji.

2. *Pratulim. Opowieść męczeńskiego Podlasia*, DVD, Diecezja Siedlecka 2012. Reżyserem filmu była Olga Kałagate i jej zespół, a ekranizację wsparły finansowo Stowarzyszenie „Martyrium” i Kapituła Kolegiackie: Janowska i Łukowska. Konsultantem i organizatorem planu zdjęciowego był ks. kan. Wojciech Hackiewicz i ks. kan. Marek Kot, kustosz sanktuarium. Głównymi aktorami byli parafianie pratulimscy. Pierwsza publiczna prezentacja filmu odbyła się 23 stycznia 2013 r. w Pratulinie i również tego dnia Telewizja TRWAM wyemitowała ten film, a później kilkakrotnie były kolejne emisje. Była to ogólnopolska popularyzacja Męczenników z Pratulina. Do filmu dołączony został wykład historyczny dra Tadeusza Krawczaka, dyrektora Archiwum Akt Nowych w Warszawie oraz świadectwa o doznanych łaskach za przyczyną Błogosławionych.

³⁹ B. Błoński, *Wystawy poświęcone Unitom Podlaskim*, w: R. Wiszniewski (red.), *Dwudziestolecie beatyfikacji*, s. 103-104.

3. *Wielka rekonstrukcja męczeństwa Unitów w Drelowie*, DVD, Drelów 2013. Odbyła się 30 marca 2014 r. w Drelowie. Organizatorem był Urząd Gminy i parafia w Drelowie. Aktorami byli wybrani mieszkańcy parafii Drelów, a całość reżyserowali zawodowi aktorzy z Lublina Bożena i Leszek Dragunowie. Stowarzyszenie „Martyrium” objęło patronat honorowy i wsparło finansowo ten projekt rekonstrukcji⁴⁰. Podobna rekonstrukcja odbyła się w Drelowie wystawiona 23 lipca 2016 r. podczas pobytu młodzieży w diecezji siedleckiej przed Świątowymi Dniami Młodzieży w Krakowie⁴¹.

4. *Narozdrożu sumienia. Inscenizacja uczniów Szkoły Podstawowej i Publicznego Gimnazjum w Olszance*, DVD, Olszanka 2014. Sztuka była prezentowana na uroczystościach szkolnych. Szkoła była na wyjeździe we Francji (w 2014 r.) i tam w parafii zaprezentowała tę inscenizację. Stowarzyszenie „Martyrium” dofinansowało ten wyjazd.

5. *Modlitwa o Polskę. Z ziemi podlaskiej*. Film zrealizowany w 2019 r. przez Michała Muzyczuka na zamówienie Telewizji Polskiej. Jest to fabularno-dokumentalna opowieść o prześladowaniu Unitów na Podlasiu w oparciu o zapiski ks. J. Pruszkowskiego w „*Martyrologium czyli męczeństwo Unii Św. na Podlasiu*”, a także świadectwa współczesnych potomków unitów.

7. Jubileusze beatyfikacji Męczenników z Pratulina

7.1. 20-lecie beatyfikacji

Biskup siedlecki Kazimierz Gurda, Listem pasterskim z 24 sierpnia 2016 r. ogłosił wiernym w diecezji program świętowania 20. rocznicy beatyfikacji błogosławionych Męczenników z Pratulina⁴². Uroczystości odbyły się w samym Pratulinie i w innych miejscach diecezji. Na te obchody złożyły się następujące wydarzenia:

- Sesja Nadzwyczajna Kapituły Katedralnej i Kapituł Kolegiackich diecezji siedleckiej (Pratulin, 30.08.2016 r.);

- Publikacja Jubileuszowa: *Dwudziestolecie beatyfikacji Męczenników z Pratulina*, red. Roman Wiszniewski, Siedlce 2016, poświęcona historii procesu

⁴⁰ *Wielka rekonstrukcja Męczeństwa Unitów w Drelowie*, Drelów 2014.

⁴¹ E. Strok, *W imię wiary naszych ojców*, s. 140-141.

⁴² Por. K. Gurda, *List pasterski z okazji 20 rocznicy beatyfikacji Męczenników z Pratulina*, (Siedlce, 24.08.2016 r.).

i formom upamiętnienia oraz rozwoju kultu Błogosławionych Męczenników;

- Diecezjalna Pielgrzymka Mężczyzn do Pratulina (2.10.2016 r.);
- Centralna uroczystości dziękczynienia w 20. rocznicę beatyfikacji (Pratulin, 6.10.2016 r.). Na prośbę Stowarzyszenia „Martyrium”, biskup siedlecki Kazimierz Gurda przyznał i osobiście wręczył pięciu osobom medal „Za zasługi dla Diecezji Siedleckiej”, za wybitny wkład dla procesu beatyfikacyjnego. Medal otrzymali: prof. Hanna Dylągowa (zmarła 12.07.2016 r.), dr Tadeusz Krawczak, dr Urszula Głowacka-Maksymiuk, dr Józef Geresz (zm. 16.11.2018 r.) i dr Grzegorz Welik;
- Modlitewne spotkanie młodzieży, szczególnie tej uczestniczącej w Światowych Dniach Młodzieży w Krakowie (Pratulin, 8.10.2016 r.);
- Modlitewne spotkanie kapłanów z aktem zawierzenia (Pratulin, 14.10.2016 r.);
- Modlitewne spotkanie osób życia konsekrowanego (Pratulin, 15.10.2016 r.)
- Pielgrzymka diecezjalna wiernych do Rzymu z udziałem biskupa siedleckiego w ramach Narodowej Pielgrzymki za 1050 lat Chrztu Polski (Rzym, 17-24.10.2016 r.);
- Wystawa pt.: „*Wierni wierze*” prezentowana w Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej (lipiec-listopad 2016 r.);
- Sesja popularnonaukowa pt.: „*Wierność pamięci o Męczennikach Unickich z Pratulina*” (Biała Podlaska, 8.11.2016 r.).

7.2. 25-lecie beatyfikacji

Świętowanie w diecezji siedleckiej 25. rocznicy beatyfikacji Unitów Pratulinińskich zapowiedział biskup siedlecki Kazimierz Gurda w Liście pasterskim, proponując duchową nowennę od miesiąca stycznia do września 2021 r., jako duchowe przygotowanie do jubileuszowego świętowania podczas 11. Diecezjalnej Pielgrzymki Mężczyzn w Pratuliniu 3 października tr.⁴³ W każdej parafii w diecezji przeprowadzono rozważania jubileuszowe każdego 23. dnia miesiąca. Zostały one przygotowane przez ks. prał. Zbigniewa Sobolewskiego, jako katecheza tematyczna i modlitwa wstawiennicza⁴⁴. Zaplanowane na 3 października 2021 r. uroczystości jubileuszowe, podczas 11. Diecezjalnej Pielgrzymki Mężczyzn do Pratulina, nie odbyły się z powodu braku pozwolenia władz państwowych, wynikających z zamieszek na wschodniej granicy państwowej, spowodowanych

⁴³ *List pasterski biskupa siedleckiego Kazimierza Gurdy na Rok Świętego Józefa i rozpoczęcie przygotowań do jubileuszu beatyfikacji Unitów Pratulinińskich*, s. 60-64.

⁴⁴ A. Wawryniuk, *Nowenny w duchowej jedności*, WDS 90 (2021), nr 102, s. 103-106.

nielegalnymi próbami przekroczenia tej granicy przez imigrantów. Jednak, w sobotę 23 października 2021 r., odbyło się w Pratulinie spotkanie delegatów z parafii, w których istnieje już Bractwo. Podczas Mszy św., celebrowanej przez bpa Kazimierza Gurdę, obecni członkowie Bractwa złożyli ślubowanie⁴⁵. Uroczyste ślubowanie pozostałych i nowych członków Bractwa jest planowane podczas kolejnej 12. Diecezjalnej Pielgrzymki Mężczyzn do Pratulina 2 października 2022 r.

Zakończenie

Pogłębianie wiary i czytelne świadectwo życia na wzór Męczenników Podlaskich, szczególnie w dzisiejszym czasach, jest aktualnym wezwaniem dla wiernych naszej diecezji. To wielkie duchowe dziedzictwo Unitów Podlaskich podjęła i zachowuje diecezja siedlecka. Jest ono szczególnym zobowiązaniem moralnym i ewangelizacyjnym na progu trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa i w perspektywie przeżywania rocznicy 150-lecia męczeństwa Unitów Podlaskich w 2024 r.

Streszczenie

Niniejsze opracowanie przedstawia rozwój kultu Błogosławionych Męczenników z Pratulina. W pierwszej części artykułu zaprezentowano krótką historię procesu beatyfikacyjnego. Następnie autor omówił powstałe inicjatywy duszpasterskie związane z kultem Błogosławionych, m.in. powstanie Stowarzyszenia Pamięci Unitów Podlaskich „Martyrium” i Fundacji „Arka”, Diecezjalnej Rodziny Szkół im. Unitów Podlaskich oraz Bractwa „Strażnicy Kościoła”. W dalszej części artykułu zwrócono uwagę na rozwój sanktuarium pratułińskiego, liczne publikacje, wystawy, projekty filmowe poświęcone Unitom z Pratulina, a także uroczyste świętowanie kolejnych rocznic beatyfikacji. Wskazane inicjatywy i projekty są potwierdzeniem, że diecezja siedlecka zachowuje pamięć i rozwija duchowe dziedzictwo Unitów Podlaskich.

Summary

The Uniates of Podlasie. Development of the cult of the Blessed

This study presents the development of the cult of the Blessed Martyrs of Pratulina. The first part of the article presents a short history of the process of beatification. Then the author discussed the pastoral initiatives related to the cult

⁴⁵ Taż, *Ślubowanie Bractwa „Strażnicy Kościoła” w Pratulinie*, WDS 90 (2021), nr 9-10, s. 735-736; AWAW, *Ratować bliskich, Kościół i wiarę*, „Echo Katolickie” 43 (2021), s. 9.

of the Blessed, e.g. founding of the Memory Association of Pratulín Martyrs “Martyrium” and the “Arka” Foundation, the Diocesan Family of Schools identified with Martyrs of Podlasie and the Brotherhood “Guardians of the Church”. In the further part of the article, attention is paid to the development of the Sanctuary of Pratulín, numerous publications, exhibitions, film projects dedicated to the Blessed Units of Podlasie, as well as the solemn celebration of beatification anniversaries. The indicated initiatives and projects confirm that the diocese of Siedlce preserves the memory and develops the spiritual heritage of the Blessed Martyrs of Podlasie.

Bibliografia:

I. Źródła archiwalne:

Archiwum Diecezjalne w Siedlcach (ADS)

Bulla beatyfikacyjna z 6.10.1996 r.

Dekrety, Listy pasterskie i rozporządzenia biskupa Kazimierza Gurdy, t. 1 (b. pag.),

Męczennicy Podlascy, t. 1-3. (b. pag.).

II. Źródła drukowane:

Wiadomości Diecezjalne Podlaskie, 1918-1993.

Wiadomości Diecezjalne Siedleckie, 1994-

III. Opracowania:

[Barwiński, J.] (1879). *Józef Koniuszewski. Wspomnienie z czasów prześladowania Unitów na Podlasiu napisał Nadbużanin*. Chicago: Druk i nakład Gazety Polskiej W. Dyniewicza.

[Barwiński, J.] (2021). *Józef Koniuszewski. Wspomnienie z czasów prześladowania Unitów na Podlasiu napisał Nadbużanin*. [Wznowienie w Roku Jubileuszu 25-lecia beatyfikacji Męczenników Podlaskich]. Siedlce: Unitas.

AWAW, (2021). Ratować bliskich, Kościół i wiarę. *Echo Katolickie*, nr 43, 9.

Beatificationis seu declarationis martyrii Servorum Dei Vincentii Lewoniuk et XII Sociorum in odium fidei, uti fertur, die 24 Januarii a. 1874 in pago Pratulín e diocesi siedlcensi interfectorum. Positio super Martyrio, Roma 1995.

Beatyfikacja Męczenników Podlaskich, (1996). *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 65, numer specjalny, 20-24.

Błoński, B. (2016). *Bibliografia o Unitach Podlaskich za lata 1990-2015*. W: R. Wiszniewski (red.), *Dwudziestolecie beatyfikacji Męczenników z Pratulina (55-68)*, Siedlce: Stowarzyszenie Pamięci Unitów Podlaskich „Martyrium”; Bydgoszcz: Wydawnictwo „Koronis”.

Błoński, B. (2016). Bibliografia o Unitach Podlaskich za lata 1990-2016. *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 85, numer specjalny, 79-98.

Błoński, B. (2016). Wystawy poświęcone Unitom Podlaskim. W: R. Wiszniewski (red.), *Dwudziestolecie beatyfikacji Męczenników z Pratulina (103-104)*, Siedlce: Stowarzyszenie Pamięci Unitów Podlaskich „Martyrium”; Bydgoszcz: Wydawnictwo „Koronis”.

Błoński, B. (2019). Męczennicy Podlascy. Pamięć i świadectwo. W: J. Walkusz (red.), *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, t. 18, (85-100), Lublin: Wydawnictwo KUL.

Błoński, B., Burczak, K. (2012). *Kapituła Kolegiacka Łukowska. 15 lat istnienia*. Łuków: Kapituła Kolegiacka Łukowska, Lublin: Wydawnictwo KUL.

Błoński, B., Burczak, K. (2022). *Kapituła Kolegiacka Łukowska. 25 lat w służbie Kościoła*. Łuków: Kapituła Kolegiacka Łukowska, Lublin: Wydawnictwo KUL.

Błoński, B., Dmowski, R. (2018). Biskupi – rządcy diecezji. W: B. Błoński, R. Dmowski, D. Wereda (red.), *Diecezja Siedlecka 1818-2018. Studia i materiały z dziejów (53-82)*, Siedlce: Unitas.

Dekret erygowania Kapituły Kolegiackiej Łukowskiej /15.06.1997 r./, (1997). *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 66, nr 6, 234-235.

Dekret erygujący Bractwo Strażnicy Kościoła, (2020). *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 89, nr 11-12, 912.

Błoński, B., Dmowski, R., Wereda, D. (red.), (2018). *Diecezja Siedlecka 1818-2018. Studia i materiały z dziejów Diecezja Siedlecka 1818-2018*. Siedlce: Unitas.

Dylągowa, H. (1996). *Historia Procesu Beatyfikacyjnego Męczenników Podlaskich*. W: J. Skowronek, U. Maksymiuk (red.), *Martyrologia Unitów Podlaskich. Unicy Podlascy*, t. 5, (s. 341-354). Siedlce: Stowarzyszenie „Martyrium”.

Formuła beatyfikacyjna ogłoszona przez Ojca Świętego, (1996). *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 65, numer specjalny, 25.

Gurda, K. (2016). List pasterski z okazji 20 rocznicy beatyfikacji Męczenników z Pratulina (Siedlce, 24.08.2016 r.), *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 85, numer

specjalny, 1-5.

JS, AWAW, LI, (2021). Pielgrzymowanie to droga serca. *Echo Katolickie*, nr 31, 8-9.

Kapłani powołani przez Biskupa Siedleckiego do głoszenia misji w diecezji siedleckiej, (1997). *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 66, nr 2, 70-71.

Kiernikowski Z. (2013). Dekret powołujący Diecezjalną Rodzinę Szkół im. Unitów Podlaskich. *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 82, nr 5, 316.

Kiernikowski, Z. (2006). Bóg jest z tym, kto potrzebuje zbawienia. Homilia Biskupa Siedleckiego wygłoszona w 10. rocznicę beatyfikacji Wincentego Lewoniuka i XII Towarzyszy, Męczenników Podlaskich, Bazylika św. Piotra w Rzymie, 6 X 2006 r. *Podlaskie Echo Katolickie* 41, s. 6.

Komunikat biskupa siedleckiego Kazimierza Gurdy zachęcający do włączenia się w 41. Pieszą Pielgrzymkę Podlaską na Jasną Górę, (2021). *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 90, nr 7-8, 463-464;

Komunikat z okazji diecezjalnego Dnia Świadcstwa Wiary w Pratulinie i modlitwy o beatyfikację Męczenników Podlaskich /Siedlce, 26.05.1992 r./, (1992). *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 61, nr 9, 266-268.

Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych, (1996). Dekret o męczeństwie. *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 65, numer specjalny, 7-12.

List pasterski Biskupa Siedleckiego Kazimierz Gurdy na Rok Świętego Józefa i rozpoczęcie przygotowań do jubileuszu beatyfikacji Unitów Pratulińskich, (2021). *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 90, nr 1-2, 60-64.

Majek, M., Błoński, B. (2018). *Sanktuaria diecezji siedleckiej*. W: B. Błoński, R. Dmowski, D. Wereda (red.), *Diecezja Siedlecka 1818-2018. Studia i materiały z dziejów* (317-335), Siedlce: Unitas.

Mazur, J. (1974). List z okazji Roku Świętego (Siedlce, 6.01.1974 r.). *Wiadomości Diecezjalne Podlaskie* 43, nr 6, 175-177.

Mazur, J. (1999). Krótki opis bliższych przygotowań procesu beatyfikacji Sług Bożych Męczenników Pratulińskich. *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 68, nr 1, 42-48.

Młynarski, Z. (1990). Polska bibliografia do dziejów męczeństwa unitów na Podlasiu za lata 1874-1990. *Wiadomości Diecezjalne Podlaskie* 59, nr 4, 122-138;

Młynarski, Z. (1990). Tablice ku czci unitów na Podlasiu umieszczone w latach 1981-1990. *Wiadomości Diecezjalne Podlaskie* 59, nr 4, 139-143.

Nowak J. W. (1997). *W Świętym Kościele Siedleckim. Rok beatyfikacji (1996-1997)*, cz. 1, Siedlce [Lublin: „Standruk”].

Nowak J. W. (2000). *Świadkowie wiary świętego Kościoła siedleckiego. Zbiór homilii, listów i przemówień wygłoszonych z okazji beatyfikacji Męczenników Podlaskich i Jubileuszowych Misji Ewangelizacyjnych w Diecezji Siedleckiej (1996-1999)*, Siedlce [Lublin: „Standruk”].

Nowak, J. W. (1997). Homilia Biskupa Ordynariusza (Siedlce-Katedra, 23.01.1997 r.), *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 66, nr 1, 11-16.

Nowak, J. W. (1997). List pasterski biskupa siedleckiego z Rzymu na rozpoczęcie Pieszej Podlaskiej Pielgrzymki na Jasną Górę (Rzym, 1.08.1997 r.). *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 66, nr 7-8, 298-301.

Nowak, J. W. (1997). List pasterski na Wielki Post. Misje Ewangelizacyjne i Peregrynację relikwii Męczenników i Krzyża Pratulinińskiego (Siedlce, 16.02.1997 r.). *Wiadomości Diecezjalne Podlaskie* 66, nr 2, 46-51.

Podlasiak P. J. K. [J. Pruszkowski] (1905). *Martyrologium czyli Męczeństwo Unii na Podlasiu*, cz. 1, Kraków: Drukarnia A. Kozińskiego.

Podlasiak P. J. K. [J. Pruszkowski] (1917). *Martyrologium czyli Męczeństwo Unii na Podlasiu*, cz. 2, Lublin: Drukarnia M. Kossakowska.

Pruszkowski, J. (1921). *Martyrologium czyli męczeństwo Unii Ś-tej na Podlasiu. Z autentycznych źródeł zebrał i napisał (P.I.K. Podlasiak)*, cz. I, 1864-1882, wyd. drugie przejrzone i powiększone, Lublin: Wydawca ks. Wincenty Szczepanik.

Pruszkowski, J. (1983), *Martyrologium czyli Męczeństwo Unii Św. na Podlasiu*, cz. 1-2, Woodbridge, N. J.

Pruszkowski, J. (2021). *Martyrologium czyli Męczeństwo Unii na Podlasiu. Z wiarygodnych i autentycznych źródeł zebrał ii napisał P. J. K. Podlasiak. Wydanie jubileuszowe w 25. rocznicę beatyfikacji Błogosławionych Męczenników Podlaskich*, cz. 1-2, Siedlce: Unitas.

Przędziecki H. (1918/1919). List pasterski wydany przy objęciu diecezji Podlaskiej (Warszawa, 21.11.1918 r.). *Wiadomości Diecezjalne Podlaskie* 1, nr 1, 8-13.

Przeździecki, H. (1928). *Listy pasterskie i przemówienia 1918-1928*. Poznań: Nakład Kurii Diecezjalnej Podlaskiej w Siedlcach.

Regulamin Diecezjalnej Rodziny Szkół im. Unitów Podlaskich, (2014). *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 83, nr 4, 164-167.

Statut Bractwa Strażnicy Kościoła, (2020). *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 89, nr 11-12, 913-916.

Statut Kapituły Kolegiackiej Łukowskiej, (2012). W: B. Błoński, K. Burczak (red.), *Kapituła Kolegiacka Łukowska. 15 lat istnienia (38-43)*, Łuków: Kapituła Kolegiacka Łukowska, Lublin: Wydawnictwo KUL.

Statut Stowarzyszenia Pamięci Unitów Podlaskich „Arka”, (2014). *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 83, nr 4, 158-163.

Statut Stowarzyszenia Pamięci Unitów Podlaskich „Martyrium”, (2014). *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 83, nr 4, 150-157.

Strok E. (2022). *W imię wiary naszych ojców*. Drelów: Gminne Centrum Kultury w Drelowie i Stowarzyszenie Pamięci Unitów Podlaskich „Martyrium” w Siedlcach.

Strok, E., Wiszniewski, R., Nieścioruk, D., Kondraciuk, T. (red.), (2018). *Powtarzaj to dzieciom swoim: scenariusze spektakli poświęconych Unitom Drelowskim - patronom Gimnazjum nr 1 w Drelowie*, [Drelów]: Stowarzyszenie Pamięci Unitów Podlaskich „Martyrium”, Bydgoszcz : Wydawnictwo „Koronis”.

Świrski, I. (1946). List pasterski do duchowieństwa i wiernych diecezji siedleckiej czyli podlaskiej na dzień ingresu (Siedlce, 4.07.1946 r.). *Wiadomości Diecezjalne Podlaskie* 22, nr 4-9, 49-50.

Tonik, E. (1990). „Męczennicy Podlascy” Walerego Eliasza-Radzikowskiego. Historia-krytyka-recepcja. *Biuletyn Historii Sztuki* 52, nr 3-4, 319-329.

Walkusz, J. (red.), (2019). *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, t. 18, Lublin: Wydawnictwo KUL.

Wawryniuk, A. (2021). Nowenny w duchowej jedności. *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 90, nr 102, 103-106.

Wawryniuk, A. (2021). Ślubowanie Bractwa „Strażnicy Kościoła” w Pratulinie. *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie* 90, nr 9-10, 735-736.

Wielka rekonstrukcja Męczeństwa Unitów w Drelowie, (2014). Drelów: Parafia

Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny.

Wiszniewski, R. (red), (2016). *Dwudziestolecie beatyfikacji Męczenników z Pratulina*, Siedlce: Stowarzyszenie Pamięci Unitów Podlaskich „Martyrium”, Bydgoszcz: Wydawnictwo „Koronis”.